

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu,

Fort Ia był jednym z elementów pierścienia zewnętrznego Twierdzy Poznań. W skład pierścienia wchodziło dziewięć fortów głównych, dziewięć fortów pośrednich oraz bateria Bogdanka. Każdy z fortów stanowił samodzielny ośrodek oporu oraz podstawę do działań operacyjnych. Fort Ia jest jednym z fortów pomocniczych, pośrednich, artyleryjskich. Obiekt zbudowany został w latach 1887-1890, w drugim etapie budowy pierścienia fortów Twierdzy Poznań. Prace budowlane prowadziła firma niemiecka, w realizacji brali udział jeńcy francuscy. Koszt budowy fortu wynosił ok. 1 mln marek. Otrzymał on nazwę Boyen. W początku XX w. w związku ze zmianą założeń strategicznych fort modernizowano a w rejonie operacyjnym prowadzono rozbudowę. Fort zdobyto w czasie Powstania Wielkopolskiego, w okresie międzywojennym stacjonowało tam Wojsko Polskie. W okresie II wojny obiekt służył jako magazyny wojsk niemieckich. Po wojnie użytkowany był przez LWP, później przez Spółdzielnię Pszczelarską, obecnie nowym użytkownikiem jest Hurtownia Artykułów Spożywczych.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja - obiekt położony jest w pd. części Poznania w dzielnicy Starołęka, ul. Warownej. Po stronie pd., w odległości ok. 300 m znajduje się skrzyżowanie linii kolejowych Poznań-Katowice-Warszawa. W sąsiedztwie po stronie pn.-zach., znajdują się domy mieszkalne w zabudowie rozproszonej. Najbliższe otoczenie fortu po stronie wsch., pd., zajmują tereny leśne, dalej pola uprawne. Wjazd z drogi rokadowej znajduje się po stronie pn.-zach., od strony centrum miasta.

Materiał, konstrukcja - ściany oraz mury oporowe murowane z cegły ceramicznej układanej w wążku główkowym /grubość do 0,8 m/. Sklepienia ceglane /grubość do 1,0 m/ przykryte warstwą piasku a następnie warstwą tłuczniobetonu /grubość ok. 1,0 m/ całość przykrywa warstwa ziemi /grubość do 2,5 m/. Sklepienia ceglane kolebkowe w poternie głównej i schronach, sklepienia kolebkowe poprzeczne na podciągach półkolistych w poternach bocznych. Niski mur oporowy zbudowano po stronie skarpy w części wjazdowej fortu, jako przedłużenie elew. frontowej. Z pozostałych stron fortu zbudowano mury oporowe przeciwskarp o wysokości 8 m. Po przeciwnej stronie fosy znajdują się skarpy ziemne bez murów oporowych. Fort otaczała krata forteczna z kutych prętów metalowych, obecnie zdemontowana. Otwór bramowy główny zewnętrzny, zamknięty łukiem eliptycznym. Otwory bramowe zewnętrzne schronów zamknięte łukami pełnymi lub odcinkowymi. Otwory okienne z dwóch stron wjazdu do fortu /w koszarach szyji/ oraz w części wewnętrznej fortu /w koszarach czoła/ - prostokątne, zamknięte łukiem pełnym. Otwory okienne oraz wnęki w schronach zamknięte łukami odcinkowymi. Otwory strzelnicze w kaponierze wjazdowej i kojcach barkowych prostokątne. Zamknięcia otworów bramowych, drzwiowych oraz wnęk - z blach stalowych wzmocnionych kątownikami ułożonymi w formie listew i zastrzałów. Całość nitowana. Okna współczesne. Schody w koszarach szyji czoła oraz przy dojściu do fosy jednobiegowe, kamienne lub ceglane.

Rzut - fortu w ogólnym zarysie w kształcie trapezowym, z osią symetrii przebiegającą w kier. pn.-zach., pd.-wsch. Całość otoczona suchą fosą o szerokości 10m i głębokości ok. 6 m. Po stronie wjazdowej niski mur skarpy, po przeciwnej stronie fosy skarpa ziemna. W pozostałych częściach fortu przeciwskarpa murowana, z przeciwnej strony fosy skarpa ziemna. Od strony pn.-zach., plac apelowy zwany majdanem do którego prowadzi droga dojazdowa, maskowana wałami ziemnymi. Blokhauz ustawiony osiowo w stosunku do drogi dojazdowej, braonił dostępu do fortu. Rzut koszar składa się z dwóch części: koszar szyji - na rzucie prostokąta z dołączoną kaponierą wjazdową w narożu pn., układ pomieszczeń jednotraktowy z poterną. W części środkowej brama i na przedłużeniu poterna główna łącząca obie części koszarowe. Koszary czoła - na rzucie wydłużonego prostokąta, układ jednotraktowy z poterną. W części pn.-wsch. i pd.-zach., nieregularny układ pomieszczeń z dwoma parami schodów prowadzących na zewnątrz fortu na majdan.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
koszary 2900 m ³	koszary 950 m ²	fort artyleryjski	magazyny

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Obecnie prowadzone są drobne prace remontowo-
- adaptacyjne: usprawnianie instalacji odwa-
dniającej, zakładana jest nowa instalacja ele-
ktryczna.

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy
konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

Stan ścian, stropów, murów oporowych, elementów ziemnych dobry.
Krata forteczna częściowo zdemontowana. Ubytki cegieł w murach
oporowych oraz przy głównej bramie wjazdowej znaczne zawilgoce-
nie ścian. Zachowany został dom walmistrza i rusznikarza.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Plan der Stadt Umgehung von Posen 1860-1862
Plan - Poznań i okolice, koniec XIX w. - bibl. UAM
Dział Kartografii

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Materiały ze zbiorów Muzeum Wyzwolenia Miasta Poznania
na Cytadelii.

Deutsches Zentralarchiv in Merseburg Kartenabteilung
D.Z.A. III - 4904

Szkic przekroju. Kothe I. Die Kunstdenmäler
Des Stadtkreiss Posen, Berlin 1896

22. Bibliografia

Poznańskie Fortyfikacje. Bogusław Polak
Wydawnictwo Poznańskie 1988 r.

Fort VII - Dokumentacja Hist-Archit. P. Wojciechowski
Zakład Arch. P.P. Poznań 1977 r.

Architektura i Budownictwo m. Poznania w latach
1780-1880. Zofia Ostrowska-Kęmbłowska, I. Stankiewicz
Ze studiów nad fortyfikacjami pruskimi na ziemiach
polskich "Studia i materiały do historii wojskowości"
r. 1966

Studium Ochrony Konserwatorskiej XIX w. Systemu
Fortyfikacji m. Poznania P. Wojciechowski i zespół
1992 r.

24. Uwagi różne

25. Wypełnił mgr A. Pryszczewski

mgr W. Sobkowski

imię i nazwisko

data 1993-04-23

26. Sprawdził

imię i nazwisko

data

27. Załączniki

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
POZNAN	FORT Ia	OPIS

W przeciwności fosi z trzech stron fortu znajdują się poterny, powtarzające obrys fosi. Łączą one kije barkowe usytuowane w narożach pd. i wsch. Kojce barkowe mają rzut o jednotraktowym układzie pomieszczeń z otworami strzelniczymi umożliwiającymi przestrzeliwanie fosi w dwóch kierunkach prostokątnych.

Bryła - obiekt o narysie trapezowym otoczony suchą fosą. Część wewnętrzna fortu o zróżnicowanej bryle. Koszary i ich bryły - niewidoczne z zewnątrz - przykryte warstwą ziemi uformowanej w kształcie wałów. W części środkowej znajdował się majdan, przy nim elewacja koszar czoła. W poprzecznicach na wale umieszczono pięć parterowych schronów pogotowia i amunicji, połączonych drogą obwodową. Koszary szyji i czoła oraz kojce są jednokondygnacyjne. Kaponiera wjazdowa przylegająca do elewacji koszar o wyokrąglonej półkuliście bryle przykryta jest warstwą ziemi.

Elewacje - ceglane. Elew. frontowa - po stronie pn. z wjazdem w części centralnej i kaponierą wjazdową po stronie pn.-wsch., - Elew. jednokondygnacyjna. Otwór bramowy zamknięty łukiem eliptycznym, zwieńczonym naczółkiem ceglanym. Powyżej umieszczono płycinę otoczoną obramieniem z cegieł wysuniętych poza lico muru, w przeszłości umieszczono tam nazwę fortu "Boyer". Po obu stronach bramy otwory okienne zamknięte łukami pełnymi z naczółkiem ceglanym. Dwa z nich częściowo zamurowane. Elewację wieńczy gzyms ceglany, schodkowy, nad nim pas - gzyms z płyt granitowych. Całość zamyka ukośnie ułożony mur oporowy z ciosanych bloków kamiennych, utrzymujący warstwę ziemi. Kaponiera wjazdowa o elewacji niższej. Trzynaście strzelnic zamkniętych łukami odcinkowymi. Gzyms i mur oporowy analogiczny do elew. części wjazdowej. Elewacja koszar czoła z otworami bramowymi i okiennymi, gzymsem i murem oporowym o charakterze podobnym do elew. frontowej. Elewacje schronów z otworami bramowymi i wnękami amunicyjnymi zamkniętymi łukiem pełnym. Mur oporowy fosi zakończony gzymsem nad nim krata forteczna /częściowo zdemontowana/. Kojce z otworami strzelniczymi umieszczonymi w głębokich niszach zamkniętych odcinkowo powyżej naczółki ceglane. W narożach wejścia do potern. Nad niszami fragmenty prętów będących częścią daszków ochronnych.

Wnętrze - w większości zachowany układ pomieszczeń. W koszarach szyji i czoła pierwotnie znajdowały się: sale żołnierskie, oficerskie, telegraf, wartownie, lazaret, kojce do składowania braoni, magazyny prowiantowe i magazyny amunicji. Kaponiera wjazdowa i kojce barkowe ze stanowiskami strzeleckimi - służyły do przestrzeliwania fosi. Podobną funkcję pełnił blokhauz.

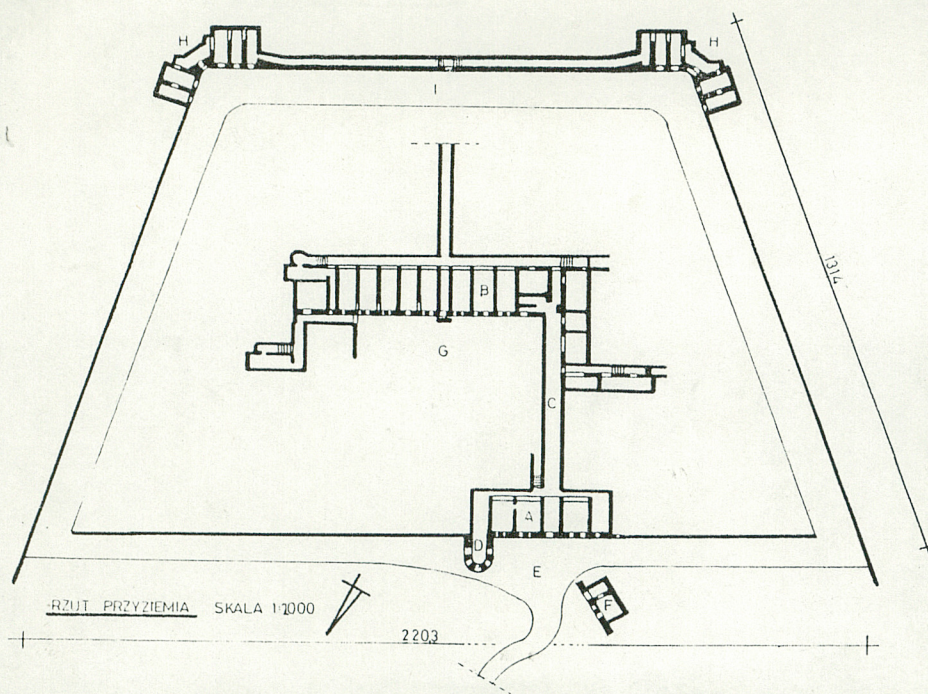
Instalacje - elektr., wodociąg., kanalizac., odwadniająca.

Wkładkę założył: mgr A. Pryszczewski, mgr W. Sobkowski

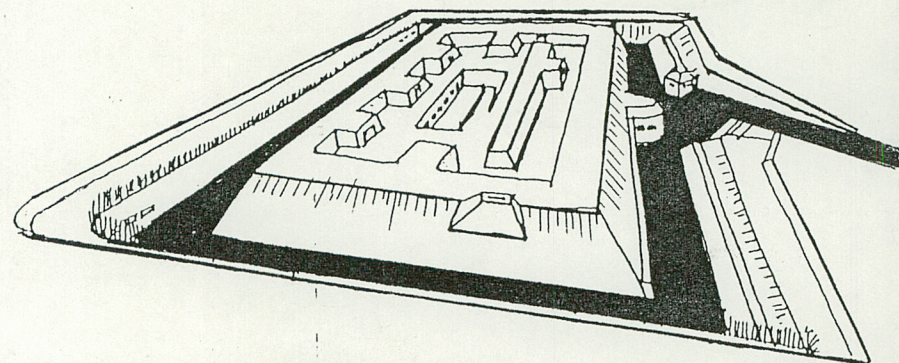
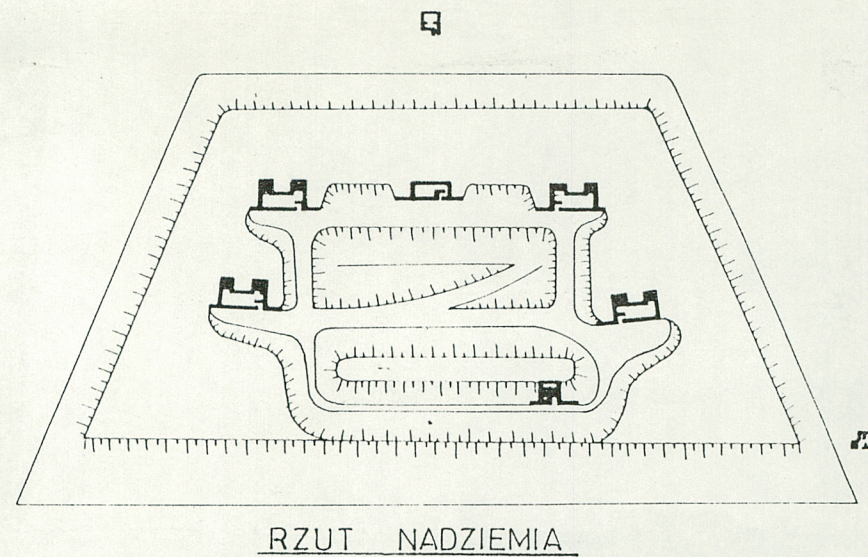
1993-04-23 (imie, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ-OR-Bi ny K 90

A-koszary szyji
 B-koszary czoka
 C-poterna
 D-kaponiera wjazdowa
 E-majdan wjazdowy
 F-blokhauz
 G-majdan
 H-kojec barkowy
 I-fosa

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
POZNAN	FORT I	OPIS

2

Wkładkę założył: .....

Miejsce przechowywania negatyw

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
POZNAN	FORT I	OPIS

13

14

16

15

17

Wkładkę założył: .....

Miejsce przechowywania negatyw

18

19

20

21

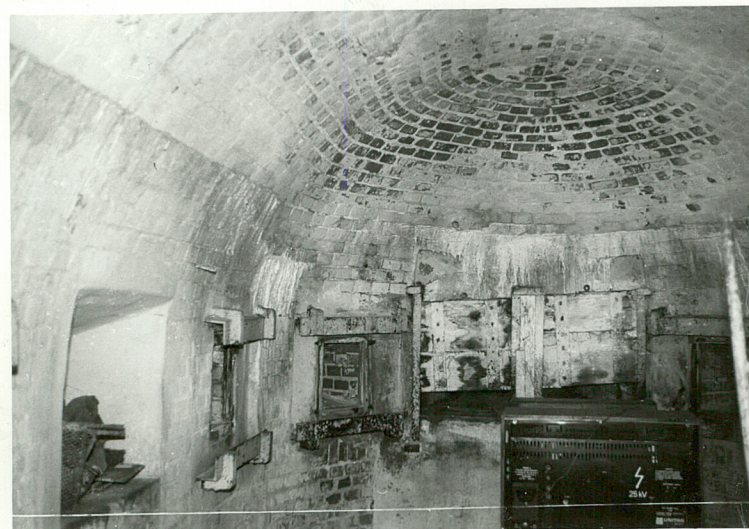
22

1. Miejscowość POZNAN	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) FORT I	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) OPIS
--------------------------	--	--

23

24

25

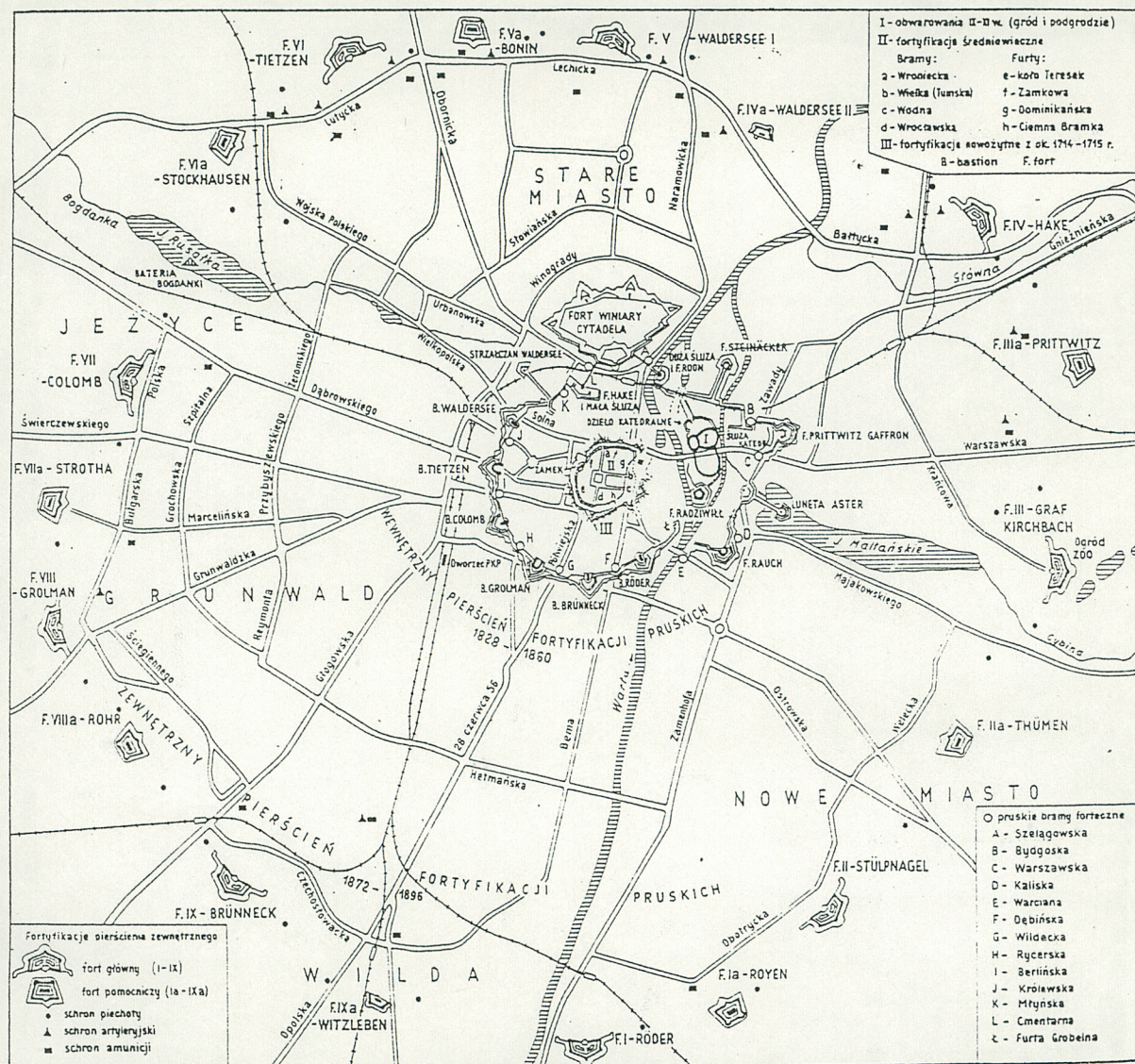

26

Wkładkę założył: .....
(Imię, nazwisko)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

XV. Fortyfikacje poznańskie na tle współczesnego planu miasta

1. Widok części front. w kier. zach.
2. Droga dojazdowa, widok w kier. pn. zach.
3. Frag. elew. front. i wału przy drodze dojazd.
4. Kaponiera wjazdowa
5. Brama gł. elew. front.
6. Frag. elew. front. strona pn. wsch.
7. Kaponiera wjazdowa
8. Frag. elew. front., str. pd. zach.
9. Blokhauz, w głębi elew. front.
10. Mur oporowy skarpy, zdemontowana krata forteczna
11. Frag. pd. elew. koszar czoła
12. Blokhauz
13. Frag. kraty fortecznej, widok w
14. Widok w kier. wsch., widoczne schrony
15. Elew. koszar czoła
16. Widok w kier. pd. ze schronem artyleryjskim
17. Fosa przy kaponierze wjazdowej
18. Schron artyleryjski
19. Fosa z murem oporowym skarpy, część pn. wsch.
20. Strzelnica kaponiery
21. Otwory okienne elew. front.
22. Otwory i wnęki przy kojcu barkowym
23. Frag. wnętrza potężny głównej i bramy
24. Wnętrze kaponiery
25. Otwory i wnęki przy kojcu barkowym
26. Frag. potężny